

ULUSLARARASI POLİTİK İKTİSAD PERSPEKTİFİNDE İKTİSADİ MİLLİYETÇİLİĞİN KAVRAMSAL ANALİZİ

CONCEPTUAL ANALYSIS OF ECONOMIC NATIONALISM IN THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL POLITICAL ECONOMY

Kemal ERKİŞİ*

Öz

16. Yüzyıldan günümüze kadar iktisadi milliyetçiliğin; Merkantilizm, Korumacılık, Alman Ekolü, Devletçilik, Yeni Merkantilizm veya Yeni Korumacılık gibi farklı şekilde adlandırıldıkları ve tarihsel süreç içerisinde iktisadi veya siyasi sistematik bir teoriden ziyade bir dizi kavram, tema veya duruş şeklinde açığa çıktığı görülmektedir. Uluslararası Politik İktisat alanında iktisadi milliyetçiliğe tarihsel süreç içerisinde atfedilen farklı anlamlar nedeniyle, bilimsel literatürde analitik kavramı netlik kazanamadığı gibi yeterli akademik ilgi de görmemiştir. Bu çalışmada iktisadi milliyetçilik kavramına atfedilen anlamlar, tarihsel süreç içerisinde iktisadi-politik vechesiyle incelenerek sentez bir tanıma ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Milliyetçilik, Uluslararası Politik Ekonomi, İktisat Politikası.

Abstract

From the 16th century until today, historically, the concept of economic nationalism is differently named as Mercantilism, Protectionism, the German Historical School, new-Mercantilism and it seems to be a series of concepts, themes, or postures rather than an economic or political theory. The analytic concept of economic nationalism in the field of international political economics has not been clarified and has not received sufficient academic interest because of its different meanings attributed historically. In this study, the meaning attributed to the concept of economic nationalism has been examined by economic and political means and a synthesis has been tried to be reached.

Keywords: Economic Nationalism, International Political Economy, Economic Policy.

Giriş

Uluslararası politik iktisat veya diğer bir ifadesi ile uluslararası ekonomi politik, ekonomi ile politikanın birbirinden tam olarak ayrılmasının mümkün olmadığı temel fikrine dayanır. Uluslararası ekonomi politik; bireyler, devlet içindeki guruplar, devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, ulusötesi şirketler de dâhil olmak üzere, değişik aktörler tarafından güç kullanımını ifade eden siyasi boyutunun yanı sıra, kıt kaynakların veya servetin bireyler, gruplar ve ulus-devletler arasında nasıl dağıldığını inceleyen ve dolayısıyla iktisadi boyutu da olan multidisipliner bir alandır (Balaam ve Dillman, 2015: 32-33). İktisadi milliyetçilik ise uluslararası ekonomi politığın üç ideolojisinden birisidir.²

Uluslararası politik iktisat alanında iktisadi milliyetçiliğin geçmişi 16-17. yüzyıllara kadar dayansa da, analitik kavramını netleştirmek için yeterli akademik çaba sarf edilmediği görülmektedir. Heilperin'in belirttiği gibi, bu kavram, muhtevası net olmamakla birlikte, özellikle savaş yıllarında 20. yüzyıl biliminde ilk defa yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Heilperin 1960: 17). İktisadi milliyetçilik kavramı, genellikle liberal iktisatçılar tarafından, ekonomi ve kalkınmanın liberal tanımıyla uyumsuz, karşı oldukları korumacı politikaları tanımlamak için kullanıldığından soyut kalmıştır (Koffman, 1990: 18).

İktisadi milliyetçiliğin entelektüel kökenleri veya bugüne bakan bir tanımı aranıyorsa öncelikle ve özellikle merkantilistlerin görüşlerinin incelenmesi gerekmektedir (Braudel, 1992: 53). Bu nedenle çalışmamızda, tarihsel süreç içerisinde farklı isimlerle tezahür eden iktisadi milliyetçiliğin gelişiminde önemli katkıları olan düşünürlerin görüşlerini iktisadi-politik açıdan inceleyerek nihayetinde sentez bir tanıma ulaşılmaya amaçlanmaktadır.

İktisadi Milliyetçilik Kavramsal Analizi

İktisadi milliyetçiliğin açık bir tanımı aranıyorsa, 19. Yüzyılın en önemli ve önde gelen iktisadi milliyetçisi Friedrich List'in geliştirdiği düşünce okulu ve 1844'de yazdığı "*The National System of Political Economy*" (Politik İktisadın Ulusal Sistemi) adlı eserini incelemek gerekir. List 20. yüzyıl boyunca "bebek

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Gelişim Üniversitesi, İİSBF, Ekonomi ve Finans Bölümü Öğretim Üyesi, kerkisi@gelisim.edu.tr

² Bu üç ideoloji, literatürde Liberalizm, Marksizim ve İktisadi Milliyetçiliğin felsefi varyantı olan Realizm olarak görülmektedir.

endüstri tezi" ile bilinmiş,³ iktisadi milliyetçiliğe ilişkin görüşleri literatürde genellikle göz ardı edilmiştir. List'in bebek endüstri tezinin temeli, endüstrileşme sürecindeki bir tarım ülkesinin, endüstri üretimini uluslararası rekabete açacak olgunluğa erişinceye kadar endüstrisini tarife ve kotalar ile koruması gerektiği, aksi durumda sanayileşmede daha ileri olan ülkeler tarafından yeni doğan endüstrinin gelişmeden yok edileceği savına dayanmaktadır. Ancak bu politik yaklaşım, List'in iktisadi milliyetçilik ideolojisinin merkezinde yer almamakla birlikte, Harlen'in belirttiği gibi, bebek endüstri tezini kabul eden Jhon Stuart Mill gibi klasik liberallerin politik yaklaşımlarından özü itibarıyla önemli ölçüde farklı da değildir (Harlen, 1999: 738). Bu bağlamda List'in liberallerle olan tartışması, esasında bir politika konusu değil, kavramsal bir meseledir. List, fayda maksimizasyonu ile hareket eden bireyin, genel refah seviyesini de maksimize edeceği argümanını kozmopolit⁴ bularak, liberal yaklaşımları, ulusun merkezi rolünün ihmal edildiği noktasında eleştirmiştir. Bu açıdan kendi yaklaşımının karakteristik farkının "ulus" olduğunu belirterek: "her bir birey ile bütün insanlık arasında ulus yer almaktadır" şeklinde ifade etmiştir (List, 1904: 141). Bu bağlamda, bireycilik ile bütün insanlık arasındaki bağ olan ulus ve milliyet unsurunun çalışmalarının temelinde yer aldığı görülmektedir.

List, liberallerin "ulus" kavramını dikkate almamalarını "ölü materyalizm" olarak tabir eder. Yani liberallerin, ulusların mevcut ve gelecekteki çıkarlarını ve üretken güçlerini dikkate almadan, sadece metaların mübadelesi ile ilgilendiklerini ve dolayısıyla bireyleri bir devletin vatandaşı veya bir milletin mensubu olarak görmekten ziyade, sadece üreticiler ve tüketiciler olarak gördüklerini ileri sürmüştür. Gerçekte ise kişi, öncelikle bir ülkenin vatandaşı ve ulusun mensubu olduğundan, iktisat politikasının salt hedefinin, zenginlik veya servetin maksimizasyonu ile sınırlı kalmayarak, aynı zamanda ulusal gücün ve milli kültürün geliştirilmesini de ihata etmesi gerektiğini ileri süren List, meseleyi şu şekilde ifade eder: "Kişi, başta ulusu ve milli kültürü, ulusal üretim gücü, refahı ve güvenliği vasıtasıyla müşahhas bir birey olur ve medeniyet de ancak bu müşahhas bireylerin oluşturduğu münferit ulusların gelişimi ve uygarlaşması yoluyla mümkündür." (List 1904: 141). List'in, iktisadi milliyetçiliği bu bağlamda açıktır. Liberal politik iktisadın genel refah maksimizasyonu yerine, List'in amacı, mevcut koşullar dâhilinde, bir ulusun, güç ve refah elde edeceği bir medeniyetin tesisi sorunsalı ile sınırlı bir ekol geliştirmek olduğu görülmektedir.

List'e göre dünya, yalnızca materyalist olarak değil, aynı zamanda iktidar, milli kültür ve kimlikler ile ifadesini bulan farklı ulusal çıkarlara sahip milletlere ayrılmıştır. Mesela bireyler kendi iktisadi çıkarları peşinden koşsalar da bir ulusun mensubu oldukları düşünüldüğünde, ortak ulusal çıkarlar, bireysel çıkarlardan daha önemli hale gelmektedir. Özel ve ulusal çıkarların çatışması durumunda, ulusal çıkarların üstün olduğunu ileri süren List'in iktisadi milliyetçilik anlayışı 20. yüzyılda kullanılan tanımlardan farklıdır. List'in görüşlerinin merkezinde, tarife ve kotalardan veya bebek endüstrilerin korunmasından ziyade ontolojik açıdan milliyetçilik yer almaktadır. Liberal iktisatçıların, anti-liberal politikalar ile tanımladıkları iktisadi milliyetçilikte ise List'in sözkonusu bu ontolojik iktisadi milliyetçiliği görülmemektedir. Kolektif bir toplum olmanın gereği olarak, ulusal çıkarlara hizmet eden bir milliyetçi olan List, sanayileşmenin, bir ülkenin refah ve gücünü arttırmasının yanında, ulusal itibar ve kimlik duygusunu da takviye ettiği görüşündedir (Mayall, 1990: 72).

List'in çoğunlukla Adam Smith ve takipçilerini kritik ettiği görülmektedir. Hâlbuki Smith'in uluslararası konulardaki görüşleri aslında tam oturmuş olmadığı gibi kendisini izleyen liberallerin tipik özelliklerini de taşımamaktadır. Mesela Smith'in, ekonomi politikası öncelikle devlet çıkarları açısından ele alması buna örnek verilebilir (Harlen, 1999: 738; Baldwin, 1985: 77-87). Nitekim, Smith, İngiltere'nin güvenlik çıkarlarını, serbest ticaret yoluyla servet maksimizasyonu hedefinden öncelikli olduğunu söyleyerek; güvenliğin, servetten daha önemli olduğunu vurgular (Smith, 1776: 487). Bu bağlamda, Adam Smith, List'in bahsettiği kozmopolit düşünürlerden farklıdır.

Ancak 19. Yüzyılda iktisadi liberalizmin uluslararası boyutunu sistematik bir biçimde inceleyen David Ricardo, John Stuart Mill veya Richard Cobden gibi düşünürlerle bakıldığında, List'in, klasik liberal iktisatçıların "kozmpolit" bir zihniyete sahip olduklarına dair argümanının doğru olduğu görülmektedir. Örneğin, David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisi, uluslararası ticaretin iktisadi etkinliği ve dolayısıyla genel refahı arttıracağı temel görüşüne dayanır. Ayrıca fayda maksimizasyonu ile hareket eden bireyin, serbest ticaret mekanizmasıyla, genelin refahını da maksimize edeceğini dolayısıyla bireyin çıkarının, tüm insanlığın çıkarı ile bağlantılı olduğunu ifade etmiştir (Ricardo, 1817: 132 -134).

³ İktisadi düşüncelerinin Almanya'da doğduğu ülkede olduğu gibi, uzunca bir süre yaşadığı ABD'de de çok önemli olduğu bilinmektedir. Fakat fikirleri, 19. yüzyılda Japonya, Kanada ve Hindistan gibi diğer birçok ülkede de etkili olmuştur (Henley, 1989: 90).

⁴ Makale boyunca kullanılan kozmopolit kavramı; klasik anlamda milliyetçilik yerine, insanlık adı verilen büyük komüniteye aitliğin ve tüm dünyanın bir ülke ya da vatan olarak görüldüğü, ulusal değil evrensel düşüncelerin benimsendiği bir yaklaşımın ifadesidir.

Mill ve Cobden gibi liberaller ise Ricardo'dan farklı olarak, serbest ticareti, barışçı ve kozmopolit bir dünya toplumunu oluşturma ve güçlendirme amacı doğrultusunda temel araç olarak görmektedirler. Bu bağlamda serbest ticaretin, karşılıklı bağımlılık yaratarak ve artan ticaret ile oluşacak ortak medeniyetin dünya barışını tesis edeceğini savunmuşlardır. Nitekim Mill ve Cobden, uluslararası ticarete attıkları bu misyonu, Ricardo'nun genel refah maksimizasyonu davasından çok daha önemli görmüşlerdir. Mill'in ifade ettiği gibi "ticaretin iktisadi faydaları, entelektüel ve ahlaki olan etkileriyle önem kazanır. Serbest ticaret, fikirlerin, kurumların ve insanlığın istikrarlı bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunarak dünya barışını temin etmektedir" (Mill, 1848: 581-582). Benzer şekilde Cobden, serbest ticaretin, ahlak dünyasında, evrendeki çekim kuvveti gibi insanları bir araya getiren; dil, din, ırklara karşı her türlü baskıyı bir kenara iterek, insanları ebedi barış ile birleştiren bir araç olduğunu savunmuştur (Cain, 1979: 24).

Ancak bununla birlikte 19. yüzyıl liberal yaklaşımlarının, ulusu tamamen görmezden geldiğini söylemek doğru değildir. Milliyetçilik üzerinde çalışan birçok düşünür, 19. yüzyılda liberal iktisatçıların çoğu kez örtülü bir şekilde ulusları kabul etdiklerini ve analizlerinde ulusal ekonomiyi veri aldıklarını belirtmiştir (Mayal, 1990: 76, 85- 86). Örneğin, Ricardo, uluslararası işbölümü temelinde karşılaştırmalı üstünlükler teorisini, *ulusal ekonomiler* çerçevesinde ortaya koymuştur. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, ulusların varlığını kabul etmek, ekonominin öncelikle milliyetçi amaçlara hizmet etmek amacıyla tasarlanması gerektiğini savunmakla aynı şey değildir. Elbette liberaller de, özellikle kamusal tartışmalarda, "ulusal çıkar" gerekçesiyle liberal politikaları savunduklarını ifade etmişlerdir (Hayes, 1931: 244- 245; Hobsbawm, 1992: 28). Fakat genel olarak ulusal çıkarlar ile insanlığın ve bireyin menfaatleri arasında seçim yapmaktan kaçınarak, her üçünün de kendi dinamikleri içerisinde dengeye gelen piyasalar tarafından eşzamanlı olarak maksimize edileceği görüşündedirler. Dahası, liberal iktisatçılar için "ulusal çıkar" bir prensip olmaktan çok pragmatik bir husus olarak görülmektedir. Örneğin, List'in yazılarında ulus ve ulusal ekonomi merkezi bir yere sahipken, liberal iktisatçıların yazılarında ise tersi görülmektedir. Mesela Hobsbawm liberal iktisatçıların, ya ulusal ekonomi hakkında konuşmayı sevmediklerini ya da nasıl konuşacaklarını tam olarak bilmediklerini ifade ederek ulusal ekonominin liberal iktisatçılar nezdindeki itibarına nükteli bir şekilde dikkat çekmiştir (Hobsbawm 1992: 28, 43). Neff ise 19. Yüzyılın liberal iktisatçılarının ulus-devleti doğal bir ekonomik birim olarak görmediklerinden, ekonomik kalkınmaya ulusal bir perspektiften bakmalarının akla uygun olmayacağını ileri sürmüştür (Neff, 1990: 41).

List, liberalleri kozmopolit yaklaşımları nedeniyle eleştirmiş olsa da gerçekte uzun dönemde serbest ticaretin ve sürekli barışın bulunduğu evrensel toplum hedefini desteklemiştir. Amacı yalnızca ulusun iktisadi gelişimini teşvik etmek değil, aynı zamanda onu geleceğin evrensel toplumuna hazırlamaktır (List, 1904: 142). Bu evrensel toplumun yalnızca güçlü ve eşit uluslar temelinde inşa edilebileceğini ileri sürmüştür. Gücün milletler arasında eşitlenmesinin tek yolu korumacılık olduğundan, bu korumacı iktisat politikalarının, serbest ticareten ziyade ulusların son birleşmeleri için en etkili ilerleme aracı olarak öngörmüş⁵ (List, 1904: 103) ve iktisadi liberalizmin, aslında varolduğu halde henüz ortaya çıkmamış bir devletin aracı olduğunu ima etmiştir (List, 1904: 102).

Günümüzde List, liberal politikaların 19. yüzyıldaki milliyetçi muhalifi olarak bilinmesine rağmen, eleştirileri konvertibl para ve altın standardına dayalı para politikasından ziyade liberal ticaret politikalarına yöneliktir. Bazı iktisadi milliyetçiler ise altın standardının, milliyetçi değerler için serbest ticaret politikalarından çok daha ciddi bir tehdit oluşturduğuna inanmıştır. Liberal iktisatçılar, altın standardını uluslararası dengenin temini, hükümet politikalarını disipline edilmesi, ortak bir para standardı sağlayarak uluslararası ticareti ve finansmanı teşvik etmesi gibi nedenlerden ötürü savunmuşlar ve dengenin, minimum devlet müdahalesinin olduğu piyasa güçleri vasıtasıyla otomatik olarak gerçekleşeceğini düşünmüşlerdir. Aynı zamanda paranın tarafsızlığı nedeniyle toplam istihdam ve üretim seviyeleri üzerinde etkili olmadığı savından hareketle, hükümetlerin aktif para politikasından uzak durması gerektiği görüşündedirler.

İlginçtir, 19. yüzyılda liberal tercihleri eleştiren en güçlü milliyetçi kritikler, altın standardına en çok bağlı olan İngiltere'den çıktığı görülmektedir. İngiltere'de 1819'da altın standardı uygulamasının önde gelen politik muhaliflerinden biri, orta sınıf bir bankacı ve politikacı olan Thomas Attwood da, aynı List gibi iktisat politikasının amacının, ulusun kendi medeniyet, refah ve gücünü arttırmak olması gerektiği görüşündedir. Benzer şekilde Moss, ulusun güçlenmesi bağlamında, ancak toplumsal karakterin değerleriyle kültürlenmiş bir bireycilik anlayışının toplumun gelişimini sağlayabileceği görüşündedir (Moss, 1990: 249). Attwood'un

⁵ List'in İngiliz politikasına ilişkin analizi, serbest ticaretin egemen gücün, gücünü sürdürmede kullandığı iktisadi milliyetçi bir politika olduğunu ima eder. Ayrıca, bebek endüstri korumasının sömürgeleştirilecek "sıcak topraklar" olarak adlandırılan uluslar ile alakalı görmemiştir.

altın standardı eleştirisi de milliyetçi değerlerden ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin konvertibl olmayan paranın; özellikle savaş zamanında ulusal kimlikleri güçlendirerek, her bireyin çıkarını ülkesinin menfaatine bağlamak suretiyle ulusal sadakati geliştireceğini, bunun da ülkeye daha iyi hizmet edilmesine olanak sağlayacağı görüşündedir. Aynı zamanda altın standardı uygulamasının, yabancı saldırıların olduğu tedirginlik ortamında ülkede altına kaçışa neden olduğunu ve bunun da krize yol açacağını ileri sürmüştür. (Attwood, 1826: 32). Bu bağlamda ülke konvertibl olmayan bir paraya sahip olması durumunda, krize yol açacak bir tehdit de var olmayacaktır.

List, birincil amaç olan ulusal refahın yükseltilmesini, ulusal gücün artırılması ve ülkenin itibarının yükseltilmesi ile bağlantılı görürken, Attwood daha çok kendi şahsi çıkarları doğrultusunda ulusal iktisadi refahın artırılması ile ilgilenmiştir. Buna göre önerdiği iktisat politikası, yakından ilgilendiği orta ve emekçi sınıfların refahının artırılması ve tam istihdamın sağlanması olmuştur. Attwood genelde serbest piyasaya inanmış, ancak işsizliğin yüksek olduğu ya da depresyon dönemlerinde, hükümetin para arzını genişleterek ya da paranın değerini devalüe ederek üretimi destekleyebileceğini savunmuştur (Attwood, 1816: 44). Klasik liberal iktisatçılardan farklı olarak, fiyatların bahsedildiği kadar esnek olmaması nedeniyle, işsizlik ve ulusal gelirin düşük seviyede kalmasının parasal kaynaklı olabileceğine inanmış ve hükümetin bütçe açığı politikasıyla ekonomiyi canlandırabileceğini ileri sürmüştür. Nitekim Keynes gibi, aktif bir maliye politikası ve tutarlı, doğru bir para politikasının, konjonktürel dalgalanmaların hafifletilmesinde önemli bir rolü olduğuna inandığı görülmektedir (Attwood, 1826: 37-38). Bu bağlamda, üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerini desteklemek ve iktisadi istikrarı sağlamak için aktif para politikası yönetiminin bir zorunluluk olduğunu savunmuştur (Attwood, 1843: 17). Aktivist, ulusal makroekonomik planlamaya olan bağlılığı, Attwood'un altın standardı gibi bir dış disiplini reddetmesine ve konvertibl olmayan bir para birimini savunmasına neden olmuştur. 1826'da belirttiği gibi, "Ancak konvertibl olmayan para, herhangi bir dış unsura değil, tamamen kendisine bağlıdır ve kontrolü de bizim elimizdedir. İhtiyaç veya zorunluluklara göre likidite genişletilebilir, kısılabılır veya sabit tutulabilir" (Attwood, 1826: 34). Kendisini eleştiren liberalistlere, Napolyon savaşları döneminde, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, konvertibl olmayan para birimi uygulamasıyla başarılı olmuş ülkeleri örnek göstermiştir (Moss, 1981: 31).

Attwood'un öne sürdüğü düşünceler, 19. yüzyılda diğer ülkelerdeki milliyetçileri de etkilemiştir. 19. yüzyılda konvertible olmayan paranın en tanınmış taraftarı, Amerikan iktisatçı Henry Carey dir. Attwood gibi Carey'de genelde serbest piyasa görüşünü benimseyerek, para arzını, büyümeyi teşvik etmek için genişletilebileceğini ve bunun etkin olması için de konvertibl olmayan bir para biriminin gerekliliğini savunmuştur. Benzer fikirler, tanınmış Kanadalı bir işadamı ve politikacı olan Isaac Buchanan'dan gelmiştir. Fanatik bir milliyetçi olan Buchanan, paranın, tam istihdam amacıyla, gerekli görüldüğü ölçüde kalıcı olarak genişletilebileceğini ileri sürerek konvertible olmayan para birimini iktisat politikasının etkinliği noktasında savunmuş, bunun aynı zamanda ulusal sadakati geliştireceğini de ileri sürmüştür. Örneğin bir kişinin elindeki ulusal para sadece paranın basıldığı ülkede geçerli olması ve diğer ülkelerde bir mübadele değerinin olmaması nedeniyle özellikle savaş gibi olağanüstü hallerde ülkeden kaçışın önünde önemli bir engel olduğu görüşündedir (O'Hanly, 1882: 12).

İktisadi milliyetçilik terimi çoğunlukla otarşik iktisat politikalarıyla ilişkilendirilmiş olsa da, esasında ne List, ne Attwood ne de takipçileri bu tür politikaları taassupla savunmamışlardır. List'in öne sürdüğü koruyucu tarife uygulaması selektiftir ve bir ülke endüstrisinin, dünya ekonomisine eklenme sürecinde, uluslararası rekabet edebilecek seviyeye getirilmesi amacını taşımaktadır. Benzer şekilde, Attwood konvertibl olmayan parayı, İngiltere'nin finans ve üretim açısından iç piyasaya odaklanması noktasında teşvik edici olacağını ileri sürmesine karşın, son tahlilde ülkesinin küresel ekonomiye katılımına karşı çıkmadığı görülmektedir. İç piyasası güçlenmesi durumunda, İngiliz tüketiciler daha fazla ithal malı tüketerek diğer ülkelerin satınalma gücünün artmasına sebebiyet verecektir. Bu da İngiltere'nin ihracatının artmasına sağlayacaktır (Checkland, 1948: 11). Attwood bu argümanı ileri sürerken, örtülü olarak İngiltere'nin dünya ekonomisinde egemenliğinin sürdüğünü kabul ettiği düşünülmektedir. Aksi durumda bahsettiği mekanizma çalışmayacağı açıktır.

19. yüzyıl iktisadi milliyetçilik anlayışında otarşinin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Örneğin milliyetçi teorisyenlerden biri olan Johann Fichte, otarşik iktisat politikaların önde gelen savunucularındandır. Fichte, felsefi ve siyasal yazılarıyla bilinmesine karşın, 1800'de "The Closed Commercial State" adlı eserinde, en iyi milliyetçi iktisat politikasının, ülkenin iktisadi özyeterlilik seviyesini arttırmaya teşvik edecek politikalar olduğunu iddia etmesine karşın, uluslararası fikir ve kültür akışının teşvik edilmesini de desteklemiştir (Hayes, 1931: 265). Attwood, Carey ve Buchanan serbest piyasa taraftarı iken, Fichte halkın iktisadi ihtiyaçlarını doğrudan sağlayan yoğun müdahaleci bir devlet yapısını savunan ve

sadece makroekonomik planlama değil, aynı zamanda iş garantisi ve ücretler ile fiyatlar üzerinde katı düzenlemeleri içeren yüksek düzeyde bir mikroekonomik planlamayı da önerir.

Fitche, Merkantilist politikaların gözden düşmüş olduğu ve buna ilave olarak 1780'lerin ortalarından sonra Prusya'da yaşanan ekonomik kriz nedeniyle liberal politikalara desteğin zayıfladığı bir dönemde, zamanın Prusya başkanına sunulmak üzere bir kitap hazırlamıştır (Engelbrecht, 1968: 76-77). Kitabında, atamaların düzenlenmesi, hububatın devlet tarafından kontrolü, fiyatların sabitlenmesi, iktisadi serbestliğin göreceli olarak kısıtlanması, sanayinin millileştirilmesi gibi politikalara yer verdiği görülmektedir (Carleton Hayes 1931: 265).

Fichte, merkezi planlı bir ekonomi için otarşik ulusal bir ekonomiye sahip olmanın gerekli olduğunu savunmuş ve Attwood gibi O da devletin ulusal fiyat seviyelerini daha iyi kontrol etmek için konvertibl olmayan bir para biriminin gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Dahası dış ticaret kısıtlamalarının gerekli olduğunu savunmuş, dış ticaretteki değişimlerin ulusal planları etkileyerek, ekonomik istikrarı bozacağını ileri sürmüştür (Roll, 1939: 217). Kapalı ekonomi için, Fichte yalnızca konvertibl olmayan bir para birimini değil, aynı zamanda katı döviz kontrollerinin de olması gerektiğini savunarak bunun da ötesinde vatandaşlar ve yabancılar arasındaki tüm iktisadi temasların veya ilişkilerin devlet tarafından kontrol edilmesini, altın ve gümüşün tamamen ulusal dolaşımdan kaldırılması gerektiğini savunmuştur (Heilperin 1960: 92).

Bununla birlikte, 19. yüzyılın başlarında liberal ekonomi eleştirmeni olarak önemli bir etki alanı bulan muhafazakâr düşünür Adam Muller'dir. Muller, devletin görevinin, ulus-devletin iktisadi yaşamında, ulusal haysiyet ve birlik duygusunu uyandırmak olduğu görüşündedir. Bu nedenle liberal ekonomi politikaları, bu görev ile çelişkili gören Muller, serbest ticaretin, vatandaşları kendilerini dünya vatandaşı olarak düşünmelerine teşvik ederek ulusal birliği yok ettiğine inanmış ve bu bağlamda manevi birlik ve beraberlik zemininde iktisadi özyeterliliği ve korumacı politikaları savunmuştur (Victor, 1964: 29). Hans Freyer'in söylediği gibi, Muller, piyasayı sadece malların mübadele edildiği bir yer olarak değil, aynı zamanda insanların arasındaki ilişkilerin geliştiği, bağların güçlendiği bir platform olarak görmüştür. Adam Smith için insan bir bireyken, Muller için temelde bir vatandaşdır (Victor, 1964: 30). Yukarıda bahsedilen ticarete attığı sosyolojik anlamı para için de düşünerek, paranın sadece mübadele aracı olarak iktisadi bir fonksiyona sahip olmadığını, aynı zamanda vatandaşları birbirine bağlayan sosyal bir fonksiyonu da yerine getirdiğine inanmıştır.

Attwood, Buchanan, Fitche ve List'in çalışmalarının ortak konusu ulusal iktisadi hedeflerle ilişkilidir ve ekonominin ulusal kimlikler üzerindeki etkisini, daha doğru bir ifade ile ekonominin ulusal kimlikleri nasıl güçlendireceği sosyolojik sorusuna Muller kadar cevap aramamışlardır. Schumpeter'in belirttiği gibi Muller, ekonominin ulusal kimlikleri güçlendirebileceği yolları analiz ederek iktisadi milliyetçiliğe farklı bir boyut getirmiştir (Schumpeter, 1954: 99). Bu bağlamda Muller'in çalışmaları, ekonomiye sosyolojik boyut kazandırılması noktasında önemli görülmektedir.

1930'larda dünya ekonomisinin çöküşüne kadar otarşi fikri politik açıdan yeterli rağbet görmemiştir. Ancak Muller'in yazıları, politik ekonomiye milliyetçi yaklaşımlar arayan Naziler tarafından kullanılmıştır (Roll, 1939: 217). Benzer şekilde Fichte'nin görüşleri de, 1930'lu yıllardan sonra tekrardan gündeme gelmiştir. Keynes'in, 1933'te yayınlanan "*Ulusal Özyeterlilik*" (National Self-Sufficiency) adlı makalesinde, otarşi ile ilgili fikirlerinin Fitche'nin fikirleri ile benzerlik arzettiği görülmekte ve ulusal iktisadi planlamanın etkili olabilmesi için belirli bir dereceye kadar otarşiye ihtiyaç duyulduğunu ileri sürmektedir (Heilperin 1960: 105).

Buraya kadar incelenen iktisadi milliyetçiliğin önde gelen düşünürleri, serbest ticaret veya altın standardı gibi liberal iktisat politikalarının milliyetçi değerlerle uyumlu olmadığı inancındadır. Ancak 19. yüzyıldaki milliyetçilerin tamamının aynı fikirde olduğu söylenemez. Nitekim bu nokta, liberal iktisat politikalarının yayıldığı ve uluslararası düzende yerleşik hale geldiği bir dönemde, iktisadi milliyetçiliğin önemli bir yere sahip olmasından anlaşılmaktadır. 19. yüzyılda liberal iktisat politikaları savunucularının çoğu, esasında bu politikaların ulusal kimlikleri güçlendirdiğine, ulusun refahını ve devletin iktidarını arttırdığına inanan milliyetçilerdir. Bu açıdan bakıldığında 19. yüzyılın iktisadi milliyetçiliğinin son aşamasında, "liberal iktisadi milliyetçilik" olarak adlandırılan bir kavramla karşılaşılır. List'in İngiliz serbest ticaret politikalarına ilişkin analizi aslında iktisadi milliyetçiliğin bu veçhesini temsil etmektedir. Her şeyden önce, İngiliz siyasetçilerin serbest ticarete destek vermeleri, iddia edildiği gibi liberalizasyonun genel ekonomik refaha ve dünya barışına sağlayacağı katkıdan ziyade, İngiltere'nin refahını ve uluslararası iktidarını güçlendirecek bir üretim tekeli olma imkânını sağlamasından kaynaklanmaktadır (Simmel, 1993: 66). Örneğin bir İngiliz milletvekili olan Joseph Hume, mısır ticaretinde tüm dünyayı İngiltere'ye yönelttiği

gereğesiyle serbest ticareti savunmuştur. Hareketin bir diğer İngiliz destekçisi olan TB Macaulay, İngiltere'nin tüm dünyanın tek başına üreticisi ve tedarikçisi olması gerektiğini savunmuştur. Benzer şekilde 1846 Yılında Başbakan Robert Peel, liberal politikaların, İngiltere'nin iktisadi üstünlüğüne katkıda bulunacağı görüşündedir (Semmel, 1993: 72). Bu açıdan bakıldığında dünya ölçeğinde iktisadi ve dolayısıyla siyasal bir güç olana kadar ülkelerin öncelikle korumacı politikalara yöneldikleri sonrasında ise liberal iktisat politikalarının savunucusu olduğu görülmektedir.

List "*Politik İktisadın Ulusal Sistemi*" isimli kitabında, karşılaştırmalı üstünlüğe dayalı sabit bir uluslararası işbölümü olmadığını ve bu iş bölümünün sadece tarihsel süreçte önceki iktisadi ve siyasi güç kullanımının bir sonucu olduğunu belirterek, klasik İngiliz iktisatçıların serbest ticaret teorilerinin, gücünün ekonomi politikası olduğunu ileri sürmüştür. List, İngilizlerin rakiplerini askeri güçle zayıflatmak ve yeni doğan sanayilerini yabancı rekabete karşı koruyarak rakipleri üzerinde teknolojik ve endüstriyel üstünlük elde etmek ve serbest ticaret yoluyla yabancı piyasalara kesintisiz ulaşmak suretiyle, serbest ticaretin lideri olabileceklerini savunmuştur (Condliffe 1950, s.71). Bu açıdan bakıldığında İngiltere'nin teşvik ettiği karşılıklı bağımlı dünya ekonomisini, İngiltere'nin ulusal çıkarlarının bir gereği olarak görmekte ve liberallerin savunduğu kozmopolit bir dünyanın ancak diğer ülkelerin de İngiltere'nin sanayisine denk oldukları vakit gerçekleşme ihtimalinin olacağını ileri sürmüştür (Gilpin 2015, s.225).

Trentmann (1998), İngilizlerin 19. yüzyılda serbest ticarete verdiği desteğin, List'in tanımladığından farklı bir milliyetçi temele dayandığı görüşündedir. Trentmann, serbest ticarete yönelik politik desteğinin, esasında Ricardo tarafından ortaya konulan liberal ticaret teorisini ya hiç bilmeyen ya da çok az ilgi gösteren yerel gruplardan geldiğini ileri sürmüştür. Bunun yerine, bu yerel gruplar, liberal iktisat politikalarını, İngiliz ulusal kimliği esas olmak üzere, ulusal ilerleme, özgürlük, serbest mübadele gibi sosyo-politik değerler ile ilişki olduğu için desteklemişlerdir (Trentmann 1998: 231). Trentmann'ın kendi ifadesiyle: "*Serbest ticaret vizyonu, İngiliz ilerlemesi ve uygarlığı ile yabancıların tepkisi ve geri kalmışlık arasındaki tezatlıkla sürdürülmüştür. Ulusal kimlik ve serbest ticaret arasındaki yakın bağda, politik ekonomi, idealize edilmiş İngiliz erdemleri ve gelenekleri ile taban tabana zıt sahte ve dejeneratif yabancı kültürler arasında kolektif bir bilinç oluşturmuştur.*" (Trentmann 1998: 231).

İngiltere dışındaki bazı ülkelerde de serbest ticaret politikalarının bazen milliyetçi nedenlerle kabul edildiği de görülmektedir. Örneğin, Hayes, liberal iktisat politikalarının sömürgecilığe muhalif olmaları ve dolayısıyla kendi davalarını destekledikleri gerekçesiyle farklı ülkelerin milliyetçileri tarafından kabul gördüğünü vurgular (Hayes, 1931: 158-160). Benzer şekilde ulusal birliği güçlendirmede etkisi olduğu gerekçesiyle altın standardının bir kısım milliyetçiler tarafından desteklendiği görülmektedir. Bu bağlamda 19. yüzyılda altın standardına verilen desteğin esasında güçlü milliyetçi köklere sahip olduğunu ileri süren çalışmalar da yapılmıştır. Altın standardını, daha güvenilir ve istikrarlı bir para yarattığını düşünen birçok milliyetçi politikacı, altın standardına katılmayı ve dünyanın önde gelen iktisadi gücü olan İngiltere'nin parasal sistemini taklit etmeyi bir ulusal itibar meselesi olarak görmüştür. Benzer şekilde Yeager, 19. yüzyılda henüz altın standardını benimsememiş Rusya ve Avusturya-Macaristan gibi ülkelerdeki milliyetçilerin de ülkelerinde sıklıkla dalgalanan kurları, bozuk bir düzenin ve geriden kalmışlığın simgesi olarak görürken, modern para sistemi olarak algılanan altın standardını, uygar bir ülke olmanın işareti olarak görmüştür (Yeager 1984: 657). Neticede bu ülkelerin altın standardını benimsemelerine ilişkin nihai kararın sıklıkla milliyetçi motivasyon ile alındığı görülmektedir. Mesela Almanya'nın 1870'lerde, birleşmeden kısa bir süre sonra, altın standardını benimsemesi buna bir örnek olarak verilebilir. Birleşmeden önce ülke çapında kullanılan çeşitli gümüş standartları nedeniyle yerli para sistemi oldukça kaotik bir durumdaydı. Bismarck ve diğer Alman milliyetçileri açısından altın standardının benimsenmesi, ilk defa oluşturulacak bir ulusal parasal düzenin ve ulusal birleşme sürecinin tesis edilmesi açısından önemlidir (Nugent 1968: 63-64). Bu nedenle, Almanya'da liberalizm, İngiltere'den olduğundan daha fazla milliyetçi motivasyona sahip olduğu söylenebilir.

Benzer şekilde diğer ülkelerde de yabancı paraların ülkede yaygın olarak dolaşımında olması, gümüş ve altın paralar değerlerindeki dalgalanmalar nedeniyle para sistemleri genellikle istikrarsızdı. Bu nedenle bu ülkelerin milliyetçileri de altın standardını, ulusal parasal birliği sağladığı gerekçesiyle desteklemiştir. 19. yüzyılda altın standardı kabul edildiğinde, çoğu ülke gümüş sikkelerini ilk kez kendilerinin yönettikleri, güvenilir ortak bir paraya dönüştürmüşlerdir. Milliyetçiler için bu dönüşüm; ulusal ve bütünleşmiş bir parasal düzen yaratmada ve yardımcı olması, aynı zamanda egemenliklerini zedeleyen ve aşağılayıcı olarak gördükleri iç dolaşımdaki yabancı paraların hükmünü sona erdirmesinden dolayı altın standardı salt iktisadi değil milliyetçi bir motivasyonla da savunulmuştur.

Altın standardının milli değerleri güçlendirdiğini destekleyen bir başka argüman ise, ulusal merkez bankası tarafından ülke parasının tekleştirilmesi konusudur. Milliyetçiler için bu değişiklik, düzenli bir

ulusal para birimi yaratarak, ülkenin altın rezervlerini kontrolü altına tutan para otoritesinin, ülkenin iç ve dış iktisadi ilişkilerini daha etkili bir biçimde yönetmesinin bir aracı olacağı anlamına gelmektedir. Bunun ötesinde paraların üzerindeki milliyetçi imgeler, etkili bir propaganda aracı olarak görülmüş; özellikle ülkenin tarihindeki önemli olayların ve önemli kişilerin görüntüleri ve vatandaşların günlük yaşamından tasvirler, ülkenin ilerlemesine ilişkin imgeler, 19. yüzyılda ulusal paralarda gittikçe artan bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

List, Atwood, Fitch, Muller ve takipçileri liberal politikaları, yukarıda açıklandığı gibi farklı perspektiften milliyetçi motivasyon ile eleştirmiş olsalar da; iktisadi milliyetçilerin tamamının bu şekilde düşünmediği görülmektedir. Bu bağlamda, serbest ticaretin ya da altın standardının benimsenmesi, ulusal iktisadi kalkınmanın ve ulusal gücün çeşitli şekillerde desteklenmesinin araçları olarak görülmüştür. Bu politikalar ulusal itibar ile ilişkili olması ya da ulusal kimlikleri güçlendirmek adına tasarlanmış politik projelerin araçları olmaları sebebiyle milliyetçi destek almıştır. Bu açıdan bakıldığında iktisadi milliyetçilerin, liberaller için siyasi bir tehdit oluşturmadıkları, hatta farklı bir perspektiften bakarak bu politikalara destek vermeleri sebebiyle liberallerin önemli siyasi müttefiki oldukları söylenebilir.

Liberaller altın standardını öncelikle kozmopolit perspektiften görürken, milliyetçiler ise aksine ulusal iktisadi birliği sağlamlaştırma ve ulusal kalkınmayı teşvik etme, ulusal kimlikleri güçlendirme gibi kolektif, milliyetçi bir perspektiften gördükleri ve destekledikleri görülmektedir. Altın standardının temel hedefini içe dönük milliyetçi ve siyasi açıdan görenler, esasında bu vesileyle daha sonradan açığa çıkacak örgütlü bir uluslararası iktisadi sisteme hizmet ettiklerinin farkına varamadıkları söylenebilir.

Bu açıdan bakıldığında iktisadi milliyetçilik bugünün küresel siyasi ekonomisinde iktisadi liberalizme ne derece muhalif olduğu tartışmalı bir konudur. Küreselleşmenin ve liberalizasyonun, iktisadi milliyetçilik ideolojisini zayıflattığını ileri süren görüşler olduğu gibi, yukarıda bahsedildiği üzere, liberal iktisat politikalarını destekleyen birçok farklı fraksiyonda iktisadi milliyetçi grubun olduğu da görülmektedir.

Esasında bu farklı perspektiflerin temeli, List tarafından tanımlanan iktisadi milliyetçilik ideolojisinin çekirdeğinde münderiçtir. Çünkü List, bebek endüstri tezinde, serbest ticaretin henüz sanayileşmemiş olan yoksul ülkelerin ulusal servetini, gücünü ve itibarını olumsuz etkileyeceğini ileri sürmüş olsa da, esasında temelde bir ulusun refahının artmasına, iktidar kazanmasına ve medeniyet yolunda ilerlemesine katkı sağlayacak iktisat politikalarının ne olması gerektiğini incelemiştir. Bu açıdan bakıldığında bu hedefe ulaşmak isteyen ülke için liberal politikaların uygulanması faydalı ise, milliyetçi bir motivasyon ile liberal politikaların desteklenmesi tutarlı gözükmemektedir. Tarihsel süreç içerisinde özellikle İngiltere ve Amerika gibi ülkelerin dünya kaynaklarından en üst seviyede yararlanmak ve iktisadi açıdan tüm dünya pazarında ürettiklerini satarak ulusal refahlarını arttırmak için, endüstrileri olgunluk dönemine gelene kadar korumacı, sonrasında ise liberal politikalar uyguladıkları düşünüldüğünde; milliyetçi bir motivasyon ile liberal politikaları savunmanın ön koşulunun gelişmiş bir ülke olmak gerektiği çıkarılabılır. Bu perspektiften bakıldığında iktisadi milliyetçilik ideolojisinin modası geçmiş olduğunu ileri süren görüşlere şüphe ile yaklaşılması gerektiği de söylenebilir.

List'in yukarıda yapılan tanımını temel alırsak, iktisadi milliyetçiliğin, ulusal kimliklerden ve milliyetçi anlayıştan kaynaklanan bir ideoloji olduğu görülür. Buna göre ideolojinin iktisadi konuların güçlü bir belirleyicisi olduğu düşünüldüğünde iktisadi milliyetçiliğin modasının geçmiş olduğu savının doğru olmayacağını da söyleyebiliriz. Nitekim iktisadi milliyetçiliğin etkisini, önde gelen liberallerin söylemlerindeki milliyetçi ifadelerde de görmek mümkündür. Örneğin 1990'lardaki iktisadi liberalizmin arkasındaki entelektüel figürlerin en önemlisi ve belki de belirleyicisi olan Friedrich Hayek, bireyciliği savunan, kozmopolit bir dünya görüşü ile iktisadi milliyetçilik düşüncesine muhalefet ettiği görülmektedir. Ancak Hayek ve takipçilerinin son 25 yılda liberal iktisat politikalarının sağlayacağı faydaları, politik düzlemde ifade ederken, "ulusal ticaret dengesi", "ulusal işsizlik seviyesi", "ulusal verimlilik", "ulusal tasarruf oranları" gibi "ulusal" unsurları ön plana çıkardıkları görülmektedir (Reich 1991: 3-4). Bunun nedeni çağımızın egemen söyleminde, iktisadi düşüncelerin insanlığın tamamından ziyade öncelikle ulusa olan etkilerine göre değerlendiren, derinde gömülü bir milliyetçiliğin olduğu söylenebilir.

Bugün List ile benzer politikaları savunan birçok iktisadi milliyetçi olduğu gibi iktisadi liberalizme taraf olan farklı iktisadi milliyetçi politikaların var olduğu da görülmektedir. Listyan korumacı politikalar, son 20 yılda dünyanın fakir bölgelerinde terk edilmiş ve Dünya Ticaret Örgütü kuralları vasıtasıyla, devletlerin ticaret politikasındaki eylem özgürlüğü bir dereceye kadar sınırlandırmış olsa da, Doğu Asya, Hindistan gibi bölgelerde, çeşitli şekillerde uygulanmaya devam etmektedir. Birçok kuzey hükümetlerinin

de benzer mantığı göz önüne alarak stratejik ekonomik sektörlerini koruma altına aldıkları ve sübvansе ettikleri görülmektedir.

Benzer şekilde para kurulu uygulaması veya kamu harcamaları ve merkez bankası aktivitelerine anayasal kısıtlamalar getirilmesi gibi ihtiyari iktisat politikası uygulamalarını asgari seviyede tutacak liberal çözümler bir miktar başarı elde etseler de; bugün birçok ülkede, kamu harcamaları, faiz oranları, döviz kurları gibi para ve maliye politikası araçlarının hükümetler tarafından, "milliyetçi nedenlerle", kullanılmaya devam edildiği görülmektedir. Bu nedenle Attwood'un "makroekonomik aktivizmi" günümüzde de güçlü bir milliyetçi politika olarak devam ettiği söylenebilir. Nitekim güncel ulusal politik söylemlere bakıldığında da, ulusal menşeli bir iktisat politikası yönetiminin, hükümetin temel görevleri arasında olduğu görülmektedir. Bunun ötesinde 1998'de Malezya'da, 2001'de Arjantin'de ve 2008'de Amerika da olduğu gibi ekonomiye müdahalenin en alt düzeyde olduğu ülkelerde dahi kriz dönemlerinde, milliyetçi motivasyonla müdahaleci politikalara geri dönüldüğü görülmektedir.

Fichte ve Muller tarafından temsil edilen, katı otarşik uygulamaya dayalı iktisadi milliyetçiliğin, günümüzde az destek bulduğunu belirtmek gerekir. Dünyanın neredeyse tüm bölgelerinde merkezi planlamanın çökmesiyle, Fichte'nin bu katı otarşik politika önerisi de desteğini kaybetmiştir. Muller'in ulusal kimlikleri korumak için otarşinin gerekli olduğu argümanı, abartılı gibi gözükse de, uluslararası ekonomik etkileşimlerin, ulusal sosyal bağları zayıflattığı ve milli kültürü erozyona uğrattığı görüşü, günümüzde birçok iktisadi milliyetçinin ilgisini çekmektedir. Gerçekten de, Goff'un vurguladığı gibi, özellikle kültürel nedenlerle, ekonomik küreselleşme çağında, "kültür endüstrilerine" yönelik korumacı yaklaşımı taraftar bulmakta ve güçlü bir şekilde desteklenmektedir (Goff, 2000: 546). Bazı çağdaş milliyetçilerin, Fichte ve Muller önerileri kadar katı olmasa da; ulusu, dış politik manipülasyonlarından koruduğu ve ulusal stratejik özerkliği güçlendirdiği gerekçesiyle, bir dereceye kadar otarşik iktisat politikalarını desteklemişlerdir. Buchanan buna örnek olarak verilebilir.

İktisadi milliyetçiliğin liberal politikaları eleştiren unsurlarını incelerken, konuyu, önceki yüzyıllarda tanımlanan yaklaşımlarla sınırlamak da doğru olmayacaktır. Örneğin, ünlü eseri olan "The Work of Nations" da Robert Reich (1991) iktisadi milliyetçilerin, geçmişin korumacı politikalarından vazgeçerek, küreselleşme bağlamında, eğitim ve altyapıya yönelik büyük kamu yatırımlarını kapsayan yeni bir aktivist rol üstlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda dünyadaki hızlı değişim dikkate alındığında, geçmişte tanımlanan milliyetçi amaçlara ulaşmak için yeni politika araçlarına ihtiyaç duyulduğunu savunan Reich'in (1991), iktisadi milliyetçiliğin korumacı yaklaşımını reddettiği de söylenebilir. Başka bir deyişle, iktisadi milliyetçiliğin çekirdeğinin, belirli politika reçetelerinden ziyade, milliyetçi içeriği ile tanımlanması gerektiği ileri sürülebilir.

19. yüzyılda olduğu gibi, iktisadi milliyetçiliğin bugün de devam eden etkisi yalnızca liberal iktisat politikası karşıtları arasında değil, taraftarları arasında da görülebilir. Önceden verilen İngiltere örneğine paralel olarak, bugün ABD'nin ticaret ve yatırımlarda liberalizasyonu teşvik etme konusundaki gayreti buna örnek gösterilebilir. ABD'nin bu gayreti kısmen liberal iktisat ideolojisi ile alakalıyken, List'in 19. yüzyılda serbest ticaret destekleyen İngiltere için yapmış olduğu tespiti paralel olarak, liberal politikaları daha çok Amerika'nın refah ve iktidarını güçlendirecek bir yol olarak görülmesi ile alakalıdır. Bu bağlamda Amerika'nın savunduğu liberal politikaların ulusal çıkarlar bağlamında milliyetçi motifli olduğu söylenebilir. Başka bir örnek ise iktisat politikasının oluşturulmasında veya uygulanmasında, ihtiyari politikaların engellenmesi amacıyla liberal bir tedbir olarak düşünülen para kurullarının; ulusal paranın tekrardan itibar kazanması, dolarizasyonun önlenmesi ve para sistemi üzerinde bir derece devlet kontrolünü yeniden kurma gibi milliyetçi motifler içerdiği düşüncesiyle milliyetçi köklere sahip olduğu da söylenebilir.

20. yüzyıl biliminde, liberaller tarafından yapılan iktisadi milliyetçilik tanımlarına bakıldığında; iktisadi milliyetçilerin, liberal iktisat politikalarının eleştirmenleri olarak gösterildiği görülmektedir. İktisadi milliyetçiliğin bu şekilde kavramsallaştırılması, politika reçetelerinin bulanıklaşmasına sebebiyet vermesinin ötesinde, liberal iktisat politikalarını da içerdiği ileri sürülmektedir. Örneğin (Shulman 2000); bir ulusun kimliğini, birliğini ve özerkliğini korumak ve geliştirmek gibi milliyetçi amaçlara, serbest ticareti de içerebilen çeşitli iktisat politikaları yoluyla nasıl erişilebileceğini açıklamaya çalışmıştır. Verdiği bir örnekte Ukrayna milliyetçilerinin "batı odaklı" ulusal kimliklerini güçlendirmenin bir yolu olarak liberal iktisat politikalarını benimsediklerini belirtmiştir. Başka bir örnekte Kanada'daki azınlık Quebec milliyetçilerinin, çoğunluğa karşı kırılganlıklarını azaltmak, kendi üzerlerindeki merkezi devletin gücünü azaltmak ve bağımsızlığa sorunsuz bir geçiş imkânı sağlamak gibi amaçlarla serbest ticareti desteklediklerini belirtmiştir (Crane, 1998: 74).

İktisadi milliyetçilik kavramı, her ne kadar liberal iktisatçıların yaptığı tanımlamaların ötesinde bugün görece olarak açık olsa da, kavrama herkes tarafından kabul edilecek bir netlik kazandırılması gerektiği üzerinde tartışmaların devam ettiği görülmektedir. Örneğin iktisadi milliyetçilik tanımında, ulusa değil, devlete vurgu yapıldığı ileri sürülerek, isimlendirmenin hatalı olduğu vurgulanmış ve her ne kadar ulus ve devlet kavramları iç içe geçmiş olsalar da, ulusal kimliğin devlet çıkarlarının bir ifadesi olmaması gerektiği noktasında eleştirilmiştir (Crane, 1998: 55). Gilpin'in, yaptığı tanımın milliyetçiliği değil devletçiliği içerdiği ve devletin ise toplumdan farklı çıkarlara sahip bir aktör olduğu noktasında eleştirilmiştir. Shulman, merkantilizmin devletçi ideolojisinin, 19. yüzyılda ortaya çıkan çağdaş milliyetçi fikirlerden oldukça farklı olması nedeniyle, iktisadi milliyetçiliğin, merkantilizm ile aynı kefeye konamayacağı noktasında Gilpin'i eleştirilmiştir (Shulman, 2000: 366).

Abdelal, iktisadi milliyetçiliği, ortak bir ulusal kimliğin hâkimiyetinden kaynaklanan bir dizi devlet politikası olarak tanımlanması gerektiğini belirterek, iktisat politikasında milliyetçiliğin etkisine vurgu yaptığı görülmektedir (Abdelal, 2001: 33).

Heilperin'e göre İktisadi milliyetçilik, ülke sınırları içerisinde gerçekleşen iktisadi aktiviteler ve süreçler ile ülke dışındakiler arasındaki bağın gevşetilmesini amaçlayan bir iktisat politikaları bütünüdür (Heilperin, 1960: 28). Bu tanımда kastedilen ülkeyi dış dünyadan "tecrit etmek" değil, "korumaktır". Başka bir açıdan sağlam inşa edilmiş bir iktisadi enternasyonalizm içinde daha fazla otonomi arayan ülkenin durumunu ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında ülkenin özyeterliliği ön plana çıkmaktadır. Özyeterlilik, çoğu ülkenin erişemeyeceği bir hedef olsa da, uygulanacak bu politikaların neticesi olan yaşam standardının düşmesi riski göze alınır, özyeterlilik istikametinde ilerlenmesi mümkündür. Başka bir ifade ile özyeterlilik büyük ölçüde ulaşılamaz bir hedef iken, özyeterlilik arayışlarının her zaman mümkün ve var olacağı söylenebilir. Bu durum aynı zaman da yukarıdaki tanımда geçen "koruma" veya korumacılık ile "tecrittin" farkını göstermektedir.

Bu bağlamda İktisadi milliyetçilik, ticari ve endüstri korumacılığın ötesinde pek çok farklı biçimde ifade edilmektedir. İktisadi entegrasyonun arttığı bir dönemde pek çok milliyetçi politikacının, ulusal bazlı sanayilerinin rekabet gücünü artırmak ve uluslararası şirketleri ve finansal sermayeyi çekmek için artan oranda liberal politikaları kullandığı ileri sürülmektedir (Shulman, 2000 369; Crane, 1999: 218). Bu nedenle küreselleşmenin, iktisadi milliyetçiliği bir ideoloji olarak ortadan kaldırmadığını, bunun yerine milliyetçilerin ulusal güç, itibar ve refahı arttırmak için kullandığı politikaları değiştirdiği ileri sürülmüştür. İktisadi milliyetçiliğin liberal olanlar da dâhil olmak üzere çok çeşitli politikaları muhteva ettiği iddiası kuşkusuz tartışmalı bir konudur. Fakat mantıksal olarak, iktisadi milliyetçiliğin tanımının ulusal kimliklerden ve milliyetçilikten türetilmesi, ulusal kimlik algısının zaman, mekân ve koşullara göre değişken olmasından dolayı, iktisadi milliyetçilerin desteklediği politikaların tek bir politika olması beklenemez. O halde, iktisadi milliyetçilik üzerine yapılacak bir tanımın kolay kabul görmeyeceği söylenebilir.

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminde, uluslararası politik iktisat konusundaki ideolojik tartışma, Liberalizm ile Marksizm arasında ikili terimlerle düşünmeye teşvik edildiğinden, iktisadi milliyetçilik ideolojisi çok az akademik incelemeye konu olmuştur. Burada ifade edilmek istenen, terimin akademik literatürde ve popüler söylemde yaygın olarak kullanılmadığıdır. Aksine liberal iktisatçılar ve liberal iktisat politikalarını uygulayan politikacılar, tarife, kota, sübvansiyonlar, yabancı yatırım kısıtlamaları ve otarşi gibi karşı oldukları politikaları gözden düşürmek için bu terimi kullanmışlardır. Bu nedenle iktisadi milliyetçilik kavramı, genel olarak bu politikaların ne anlama geldiğinden ziyade, liberallerin onaylamadığı politikalar için kullanıldığından içeriği soyut kalmıştır. Ancak son yıllarda iktisadi milliyetçiliğin anlamını netleştirmek için yeni bir ilgi oluştuğu görülmektedir. Yeni oluşan literatür incelendiğinde iktisadi milliyetçilik, belirli bir iktisat politikası ile değil, bilakis milliyetçi ontolojisi ile tanımlandığı ve ulusal çıkarlar için gerekli veya uygun olması durumunda, liberal iktisat politikalarını da içeren çeşitli politika hedeflerine sahip olduğu görülmektedir.

18-19 yüzyılda İngiltere'nin, 20. yüzyılda Amerika'nın dünya ekonomisinde iktisadi ve siyasi açıdan egemen güç olana kadar, önceleri ulusal menfaatler doğrultusunda, korumacı politikaların uygulandığı ve egemen güç olduktan sonra ise ulusal çıkarların bir gereği ve ulusal itibarı, gücü ve refahı arttırmanın bir aracı olarak dünya piyasalarına kesintisiz erişimin savunulduğu ve bunun için de kozmopolit liberal politikaların kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla gelişmişlerin liberal politikaları desteklemeleri, iddia edildiği gibi insanlığın genel refahını arttıracığından ve dünya barışını geliştireceğinden değil, egemen

gücün refahını arttıracak ve uluslararası iktidarını güçlendirecek bir üretim tekeli olma imkânı vermesi ile alakalı olduğu söylenebilir. Dünya ticaretinde rekabet üstünlüğüne sahip olan bir ülke için uygulanan “kozmpolit” görünümüne liberal politikalar “milli” çıkarları için gerekli iken, aynı veya benzer politikaların rekabet gücü düşük olan gelişmekte olan ülkeler için refah, özyeterlilik, itibar, ulusal kültür gibi iktisadi milliyetçi yaklaşımlara konu olan değerler noktasında kayıplara sebebiyet vereceği söylenebilir. Bu bağlamda bir ülkenin uyguladığı otarşik, korumacı, müdahaleci türden iktisat politikaları milliyetçi olarak adlandırıldığı gibi uluslararası serbest ticaret ve işbirliğinin yaygınlaştırılması gibi liberal iktisat politikaları da, ülkenin refahını, iktidarını, itibarını arttırdığı ve milli çıkarları için gerekli olduğu sürece ulusal politika olarak nitelendirilebilir.

İktisadi milliyetçilik bugünün küresel siyasi ekonomisinde iktisadi liberalizme muhalif olmadığı gibi her ülkenin amacı sağlam inşa edilmiş bir iktisadi enternasyonalizm içinde daha fazla otonomi aramaktır. Bu bağlamda bu amaç, en kapsamlı haliyle, “özyeterlilik” nosyonunda ifadesini bulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında tarihsel süreç içerisinde iktisadi milliyetçiliğin, liberal iktisat politikaları da dâhil olmak üzere çok çeşitli politika girişimlerine konu olduğu ve politika içeriğinin oluşturulmasında bu politikaları savunan iktisadi milliyetçilerin yanı sıra, muhaliflerinin de bulunması nedeniyle çeşitlik arz ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak tarihsel süreç içerisinde iktisadi milliyetçilik kavramına atfedilen anlamların sentezi olarak bir tanım yapmak gerekirse; liberal ve küreselleşmiş bir dünyada, ulusal çıkarlar temelinde, ülkenin refahını, gücünü, özyeterliliğini ve özerkliğini korumak ve geliştirmek gibi iktisadi politik hedeflerin yanısıra; bu unsurlar ile karşılıklı etkileşim içinde olan ortak bir kültür, vatandaşlık aidiyeti ve ulusal kimlikler gibi sosyolojik unsurları da ihata eden, dolayısıyla iktisadi sistematik bir teori ile sınırlanamayacak bir ideoloji olarak ifade edilebilir. Yapılan bu tanımdan hareketle, İktisadi milliyetçilik, milliyetçiliğin iktisadi olmadığı gibi, ulusal çıkarların gereği olarak, zamana ve koşullara göre biçimlenen, siyasi, iktisadi eylemleri ve kültürü etkileyen kapsayıcı pragmatik bir yaklaşım olduğu da söylenebilir

KAYNAKÇA

- ATTWOOD, Thomas (1816). “The Remedy; Or Thoughts on the Present Distresses”, *Selected Economic Writings of Thomas Attwood*, Editör: Frank Whitson Fetter (1964) içinde s.1-71, London: London School of Economics and Political Science.
- ATTWOOD, Thomas (1826). “On the Comparative Eligibility of a Reduction of the Metallic Standard or Bank Restriction Act”, *Selected Economic Writings of Thomas Attwood*, Editör: Frank Whitson Fetter (1964) içinde s.29-45, London: London School of Economics and Political Science.
- ATTWOOD, Thomas (1843). “The Currency Question: The Gemini Letters”, *Selected Economic Writings of Thomas Attwood*, Editör: Frank Whitson Fetter (1964) içinde s.1-20, London: London School of Economics and Political Science.
- BALAAM, N.David ve Bradford DILLMAN (2015). *Uluslararası Ekonomi Politikası Giriş*, Ankara: Adres Yayınları.
- BALDWIN, Allen D. (1985). *Economic Statecraft*, NJ. Princeton: Princeton University Press.
- BRAUDEL, Fernand (1992). “Civilization and Capitalism 15th-18th Century”, *The Perspective of the World Vol.3*, Los Angeles: University of California Press.
- CAIN, Peter (1979). “War and Internationalism in the Thought of Richard Cobden”, *British Journal of International Studies* 5, s. 229-247.
- CHECKLAND, S.George (1948). “The Birmingham Economists, 1815-1850”, *Economic History Review*, S.1, s.1-19.
- CONDLIFFE, J.Bell (1950). *The Commerce of Nations*, NewYork: W.W. Norton.
- CRANE, George (1998). “Economic Nationalism: Bringing the Nation Back”, *Millennium S.* 27(1), s. 55-76.
- ELGELBRECHT, Helmut Carol (1968). *Johann Gottlieb Fichte: A Study of His Political Writings With Special Reference to His Nationalism*, New York: AMS Press.
- GILPIN, Robert (2001). *Global Political Economy*, NJ. Princeton: Princeton University Press.
- GILPIN, Robert (2015). *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*, Ankara: Kripto Basım Yayın.
- GOFF, M. Patricia (2000). “Invisible Borders: Economic Liberalization and National Identity”, *International Studies Quarterly*, S. 44, s.533-562.
- HARLEN, Christine (1999). “A Reappraisal of Classical Economic Nationalism and Economic Liberalism”, *International Studies Quarterly* S.43, s.733-744.
- HAYES, Carlton (1931). *The Historical Foundation of Modern Nationalism*, New York: Richard Smith.
- HEILPERIN, A. Michael (1960). *Studies in Economic Nationalism*, Paris: Librairie Minard.
- HENLEY, Kevin (1990). “The International Roots of Economic Nationalist Ideology in Canada 1846-1885”, *Journal of Canadian Studies* S.24, s.107-121.
- HOBBSAWM, J. Eric (1992). *Nations and Nationalism Since 1780*, Cambridge: Cambridge University Press.
- KOFMAN, Jan (1990). “How to Define Economic Nationalism? A Critical Review of Some Old and New Standpoints”, *Economic Nationalism in East-Central Europe and South America: 1918-1939*, Editör: Henryk Szlajfer içinde s.17-55. Librairie Droz, Geneve.
- LIST, Fredrich (1904). *The National System of Political Economy*, London: Longmans.
- MAYALL, James (1990). *Nationalism and International Society*, Cambridge: Cambridge University Press.
- MOSS, David (1990). *Thomas Attwood: The Biography of a Radical*, Kingston: McGill-Queen's University Press.
- MOSS, David (1981). “Banknotes versus Gold: The Monetary Theory of Thomas Attwood in His Early Writings 1816-1819”, *History of Political Economy*, S. 13, ss. 1-38.
- NEFF, Stephen (1990). *Friends But No Allies*, New York: Columbia University Press.
- NUGENT, T.K. Walter (1968). *Money and American Society 1865-1880*, California: Free Press.
- O'HANLY, J. L. Power (1882). *On Money and Other Trade Questions: Being a Review of Mr. Wallace's Speech on an Inconvertible Currency*, Ottawa: C.W. Mitchell.

- REICH, R. Bernard (1991). *The work of nations: Preparing ourselves for 21st Century Capitalism*. New York:Vintage Books.
- SEMMELE, Bernard (1994). *The Liberal Ideal and the Demons of Empire: Theories of Imperialism from Adam Smith to Lenin*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- SMITH, Adam (2005). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, (First published in 1776), PA Hazleton: The Pennsylvania State University.
- TRENTMANN, Frank (1998). "Political Culture and Political Economy: Interest, Ideology and Free Trade", *Review of International Political Economy* 5. ss. 217-251.
- YEAGER, B.Leland (1984). "The Image of the Gold Standard", *A Retrospective on the Classical Gold Standard, 1821-1931*, Editörler: M. Bordo ve A. Schwartz içinde ss. 651-669. University of Chicago Press, Chicago."